

چگونگی ارزیابی کیفیت زندگی در بین روستائیان حومه ارومیه

وحید قلی‌زاده عزیز^۱، دکتر یارمحمد قاسمی^۲ و دکتر حسین مهدی‌زاده^۳

تاریخ وصول: ۹۵/۹/۵

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱/۲۸

چکیده:

پژوهش حاضر به منظور شناسایی و کشف انتظارات و دیدگاه‌های روستائیان نسبت به کیفیت زندگی انجام شده است. روش پژوهش حاضر روش کیفی با تأکید بر گراند تئوری می‌باشد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش نمونه‌گیری هدفمند از نوع نمونه‌گیری نظری است. برای رسیدن به کفایت نمونه از اشباع نظری استفاده شده است. برای تحلیل داده‌های این پژوهش، از روش کدگذاری سه مرحله‌ای بهره‌گیری شده است. مرحله اول، کدگذاری باز است؛ که در این مرحله مفاهیم مهم از هر مصاحبه استخراج گردیده است. در مرحله دوم که کدگذاری محوری می‌باشد، از تلخیص مفاهیم مقولات مهم بیرون کشیده شده که تعداد آنها ۲۰ مقوله می‌باشد. سپس مقولات محوری در الگوی پارادایم که از ۶ جزء (شرایط علی، پدیده، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) تشکیل شده است، جایگذاری شد و در نهایت در مرحله سوم یعنی کدگذاری انتخابی یا گزینشی، مقوله‌ی هسته یا مفهوم مرکزی 'فرسایش کیفیت زندگی' استخراج شده است. این مقوله که به مثابه نظریه‌ی مبنایی است، همه‌ی مقولات محوری را در بر گرفته که دلالت بر فرسایش کیفیت زندگی در روستاهای مورد بررسی دارد.

مفاهیم کلیدی: گراند تئوری، فرسایش کیفیت زندگی، مقولات محوری، مقوله‌ی مرکزی

^۱ کارشناس ارشد توسعه‌ی روستایی دانشگاه ایلام (نویسنده‌ی مسئول)

vahidgholizadeh68@gmail.com

^۲ دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه ایلام ym_ghasemi2004@yahoo.com

^۳ استادیار گروه کارآفرینی و توسعه‌ی روستایی دانشگاه ایلام hossein.mahdizadeh@ilam.ac.ir

مقدمه و بیان مسأله

کیفیت زندگی مفهومی چندجانبه و چندبعدی است و تنها جنبه‌های مادی زندگی را در بر نمی‌گیرد اندازه‌گیری و فهم آن خود در گرو عوامل مختلف محیطی - اکولوژیک، اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی می‌باشد و خصوصیات افراد جامعه نیز در آن دخالت دارند (شامانیان، ۱۳۹۲: ۱).

قرن‌هاست که مردم به دنبال زندگی خوب بوده‌اند و پیوسته برای بهبود شرایط زیست خود تلاش کرده‌اند تا از استعدادها و توانمندی‌های محیطی خود، به بیشترین میزان و بهترین نحو بهره‌برداری کنند اما همواره این پرسش اصلی وجود داشته است که زندگی مطلوب چیست که در پاسخ به این سؤال رویکردهای گوناگونی در مورد کیفیت زندگی مطرح شده‌اند؛ از جمله رویکرد عاملیتی که بر این باور است که کیفیت زندگی بیشتر بر ذهنیات، قابلیت‌ها و توانمندی‌های افراد متکی است تا محیط پیرامونی؛ رویکرد دیگر رویکرد ساختاری است که کیفیت زندگی فردی را به صورت ضمنی و مسائل اجتماعی کیفیت زندگی را به صورت آشکارا مورد بررسی قرار می‌دهد.

نواحی روستایی کشور ایران با مشکلاتی از قبیل نبود فرصت‌ها و موقعیت‌ها برای ارتقاء و تغییر شغل مناسب، مراکز درمانی، مسکن نامناسب، مشکلات و آسیب‌های ناشی از نابرابری‌های بین محیط شهری و روستاها، فقدان وسایل نقلیه برای عبور و مرور و انجام بهتر کارها، تغذیه نامناسب و مسکن ناپایدار و عدم مشارکت مردم مواجه هستند (توفان، ۱۳۹۲: ۱). با توجه به اینکه اعتماد و مشارکت شاخص‌های کیفی کیفیت زندگی تلقی می‌شوند با فراتر رفتن میزان اعتماد از محدوده‌ی خانواده و نظام خویشاوندی به حوزه‌های وسیع‌تر در مقیاس فرامحلی در قلمروهای روستایی، میزان مشارکت اجتماعی نیز به تبع افزایش اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته فزونی پیدا می‌کند و افزایش میزان مشارکت نیز در باز تولید و ارتقای اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته در قالب گسترش صداقت، وفاداری، حسن نیت، وظیفه‌شناسی، وفای به عهد، ثبات در اندیشه، و عمل مؤثر خواهد بود و به تعبیری با تقویت اجتماع اخلاقی و تعهد عملی به التزام‌های اخلاقی در سطوح بین فردی، بین فرد و نهادها و نیز بین نهادی، فرایند اعتماد اجتماعی در سطوح اعتماد افراد نسبت به یکدیگر و نیز اعتماد اجتماعی نسبت به نهادهای اجتماعی و مأمورانی که متولی و عامل در این نهادها هستند قوت لازم را کسب خواهد کرد و زمینه‌ساز تعاون و مشارکت اجتماعی خواهد بود که این باعث افزایش کیفی کیفیت زندگی می‌شود (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۲۸). به نظر می‌رسد در عرصه‌ی تحقیقات دانشگاهی، کیفیت زندگی در روستاها کمتر مورد

توجه بوده و بررسی چگونگی کیفیت زندگی یا مورد غفلت واقع شده و یا غالباً از منظری اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است که این موضوع را می‌توان به وضوح در پژوهش‌های انجام شده مشاهده نمود. از این‌رو توجه به پژوهش‌هایی با محوریت روستا و به صورت کیفی در ایران - که تا کنون عرصه‌ی پژوهش‌های کمی و غالباً پوزیتیویستی بوده حایز اهمیت است. لذا در این تحقیق سعی می‌شود ارزیابی جامعه‌ی روستایی از کیفیت زندگی بررسی شود و با توجه به اینکه به نظر می‌رسد در منطقه‌ی ارومیه این کار با روش کیفی مورد توجه قرار نگرفته است بنابراین تحقیق حاضر بر آن است که به این سؤال بنیادین پاسخ دهد که ارزیابی روستاییان از کیفیت زندگی در روستاهای حومه‌ی ارومیه چگونه است؟

پیشینه پژوهش

کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی و متأثر از مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که از یک‌سو ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر ابعاد ذهنی و درونی دارد. از این رو ارائه‌ی تعریفی جامع برای آن آسان نیست در این راستا به بررسی برخی از پژوهش‌های انجام شده در این حوزه پرداخته می‌شود. در سال‌های اخیر مطالعات تجربی زیادی در این حوزه صورت گرفته است که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود.

الف) تحقیقات داخلی

نوروزی و زرین‌جویی (۱۳۹۱)، مطالعه‌ای با عنوان "تبدیل روستا به شهر و نقش آن در رضایت‌مندی از کیفیت محیط (مطالعه‌ی موردی: شهر حسینیّه در استان خوزستان" پرداختند که یافته‌های تحقیق نشان داد کمترین رضایت مربوط به امنیت محیطی و نظافت و پاکیزگی شهر بوده و بالاترین سطح رضایت را مؤلفه‌های دسترسی به فضای سبز، کیفیت معابر و دسترسی‌ها و سامانه‌ی تخلیه‌ی فاضلاب، به خود اختصاص داده‌اند (نوروزی و زرین‌جویی، ۱۳۹۱).

شمس‌علی‌زاده و همکاران (۱۳۸۹)، کیفیت زندگی در جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال استان کردستان را مطالعه کردند و نتایج نشان داد در استان مذکور مردان از جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی دارای کیفیت زندگی بهتری نسبت به زنان برخوردار هستند (شمس‌علی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹).

حاجی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی عوامل موثر بر رضایت شهروندان از کیفیت محیط زندگی در بافت قدیم و جدید پرداختند و نتایج نشان داد میزان رضایت هر دو گروه کمتر از حد متوسط می باشد.

عمرانی و همکاران (۱۳۸۸)، تحت پژوهشی با عنوان "عوامل‌های تعیین‌کننده‌ی فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی منطقه‌ی سیستان" به بررسی کیفیت زندگی طی دوره‌ی ۱۳۷۶-۱۳۸۳ پرداخته‌اند؛ بر اساس یافته‌ها مشخص شد سن سرپرست خانوار، ترکیب سنی فرزندان و همچنین بعد خانوار از مهم‌ترین عامل‌های تعیین‌کننده‌ی فقر در مناطق روستایی شهرستان زابل است.

نوغانی و همکاران (۱۳۸۸)، در تحقیقی با عنوان "توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه‌ی موردی: شهر نورآباد استان لرستان)" به مطالعه‌ی موضوع پرداختند و نتایج به‌دست آمده نشان داد که در مجموع همبستگی بین ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی بالا نمی‌باشد (نوغانی و همکاران، ۱۳۸۸).

ربانی خوارسگانی و کیان‌پور (۱۳۸۶)، کیفیت زندگی در شهر اصفهان را بررسی نمودند و دریافتند در شهر یاد شده کیفیت زندگی با جنس و سن افراد رابطه نداشته اما با وضعیت تأهل ارتباط دارد (ربانی خوارسگانی و کیان‌پور، ۱۳۸۶).

ماجدی و لهسایی‌زاده نیز در سال (۱۳۸۵)، در روستاهای استان فارس به بررسی موضوع کیفیت زندگی پرداخته‌اند، نتایج تحقیق مشخص کرد که سطح بالای سرمایه‌ی اجتماعی به سطح بالای رضایت از کیفیت زندگی می‌انجامد؛ همچنین سرمایه‌ی اجتماعی متغیر پیش‌بینی‌کننده‌ی بهتری نسبت به متغیرهای جمعیتی به شمار می‌رود (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵).

ب) تحقیقات خارجی

ایوو و همکاران^۱ (۲۰۰۹)، به تحقیقی با عنوان "کیفیت زندگی در مناطق روستایی کرواسی برای ماندن یا ترک آن پرداخته‌اند" که حجم نمونه ۹۱۴ نفر واقع در گروه‌های سنی ۲۴-۴۵ سال مناطق روستایی را در بر می‌گیرد. نتایج نشان داد که فقدان فرصت‌های شغلی، محدودیت انتخاب حرفه، امکانات و درآمد پایین، همچنین خدمات اجتماعی، بهداشتی و درمانی ضعیف در روستاها باعث کاهش رضایت زندگی شده بود.

^۱ Ivo & et al

لی^۱ و همکاران (۲۰۰۸)، با استفاده از شاخص‌های ذهنی به بررسی کیفیت زندگی ساکنان شهر تایپه در تایوان پرداخت نتایج نشان داد که سن، تحصیلات، درآمد، وضعیت تأهل و محل سکونت بر رضایت‌مندی تأثیرگذار هستند.

با توجه به اینکه کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است طبیعتاً پژوهش در این حوزه هم باید معطوف به ابعاد گوناگون آن یعنی بعد کمی و کیفی باشد و آنچه که تاکنون از بررسی پژوهش‌ها برمی‌آید آن است که کیفیت زندگی بیشتر از جنبه‌ی کمی مورد توجه قرار گرفته و نکته‌ی حائز اهمیت اینکه کیفیت زندگی با روش کیفی در ارومیه مورد توجه قرار نگرفته است و مطالعه‌ی حاضر با تمرکز روی این روش در نظر دارد این خلاء روش شناختی را پر کند.

سازه‌های مفهومی و نظری پژوهش

واژه‌ی کیفیت^۲ از منظر واژگانی به معنی چگونگی زندگی و دربرگیرنده‌ی تفاوت‌های آن است که برای هر فرد ویژه، یگانه و متفاوت با دیگران است (کردزنگنه، ۱۳۸۵: ۲۰). پال^۳، کیفیت زندگی به‌عنوان معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی - روانی و مادی جامعه تعریف گردیده و در این زمینه از کیفیت زندگی روستایی نیز به مفهوم چگونگی شرایط و وضعیت زندگی خانواده‌های روستایی یاد شده است (پال و کومار، ۲۰۱۵: ۱۸).

بر اساس واحد تحقیقات دانشگاه تورنتو کانادا در سال ۱۹۹۴ کیفیت زندگی وضعیتی است که یک فرد از امکانات مهم موجود در زندگی برخوردار شده و لذت می‌برد. این امکانات از فرصت‌ها و محدودیت‌های فرد در زندگی ناشی شده و در تعامل عوامل فردی و محیطی منعکس می‌شود (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۷).

از نظر کالمن^۴ وقتی می‌توان گفت که یک کیفیت عالی برای زندگی وجود دارد که امیدهای افراد با تجارب آنها تطابق داشته باشد. حالت عکس هم صدق می‌کند. به بیان دیگر ادعای کالمن این است که شیوه‌ی زندگی با این مفهوم که فرد به خواسته‌های خود می‌رسد بهبود می‌یابد. کالمن اشاره دارد که اهدافی که توسط عوامل ایجاد می‌شوند باید واقع‌گراتر باشند. وقتی آرزوها را واقعی‌تر کرده و فرد را به توسعه و رشد در راه‌های دیگر

¹ Lee & et al

² quality

³ pal & kumar

⁴ Calman

تشویق کنیم فاصله‌ی میان امیدها و دستیابی به آنها به خوبی کم می‌شود (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۱۲۱).

در مباحث مربوط به تحلیل کیفیت زندگی دو گونه رویکرد وجود دارد رویکرد عملیتی و رویکرد ساختاری؛ رویکرد عملیتی در بحث از کیفیت زندگی برای عاملیت انسانی نقش محوری را لحاظ نموده و بر این باور است که کیفیت زندگی بیشتر ناظر بر ذهنیات، قابلیت‌ها و توانمندی‌های افراد است تا شرایط ساختاری اجتماعی یا محیط پیرامونی. رویکرد ساختاری کیفیت زندگی فردی را به صورت ضمنی و مسائل اجتماعی کیفیت زندگی را به صورت آشکارا مورد بررسی قرار می‌دهد و نسبت به رویکرد عملیتی از دو ویژگی متمایز است. اول آنکه مفهومی کامل و فراگیر از کیفیت زندگی ارائه می‌دهد و دوم آنکه جامعه را به عنوان یک کلیت می‌بیند (غفاری و امید، ۱۳۹۰: ۱۱).

با توجه به فضای مفهومی، نظری، بینشی و روش‌شناختی چهار رویکرد عملیتی را در مواجهه با کیفیت زندگی می‌توان شناسایی کرد که عبارتند از:

۱- مطلوبیت‌گرایی؛ که بنتهام بر این باور است که جستجوی لذت و دوری از درد تنها غایت آدمی است و اصل مطلوبیت عبارت از آن است که در هر استدلالی، اساس کار ما با محاسبه و مقایسه‌ی دردها و لذت‌ها باشد و هیچ اندیشه‌ی دیگری را در استدلال خود دخالت ندهیم (همان: ۱۲).

۲- ارزش‌های عام؛ این رویکرد بر این امر تأکید دارد که اگر مردم در شرایط کاملاً آگاهانه قرار بگیرند، چه علایقی خواهند داشت؟ ارزش‌های عام به این امر توجه دارند که چه چیزی زندگی شخص را برای او ارزشمند می‌کند. اینها ارزش‌هایی هستند که موجب بهبود کیفیت زندگی هر انسانی می‌شوند و مبتنی بر مفهومی از کیفیت زندگی هستند که بر طبیعت بشر استوار است (همان: ۱۸).

۳- رویکردهای نیازمحور؛ این رویکرد در حوزه‌ی مطالعات توسعه و کیفیت زندگی بسیار رایج است و با بحث از نیازهای اساسی آغاز می‌شود. این رویکرد خود به سه رویکرد نیازهای اساسی، توسعه‌ی انسانی، نیازهای انسانی تقسیم می‌شود. باور اصلی رویکرد نیازهای اساسی آن است که هر کسی حق برخورداری از یک زندگی مناسب حداقلی را دارد و این هدف می‌بایست نسبت به سایر اهداف الویت داشته باشد. ایده‌ی اصلی توسعه‌ی انسانی عبارت است از اینکه بهزیستی انسان هدف اصلی توسعه است و انسان‌ها فاعل و منبع اصلی توسعه بشمار می‌آیند. دو تن از نظریه‌پردازان رویکرد نیازهای اساسی به

نام‌های دوپال و گوف^۱ (۱۹۹۱)، بر این باورند که رابطه‌ی اخلاقی محکمی میان ماهیت نیازها و تعهد جوامع برای تأمین آنها وجود دارد یعنی اگر تأمین نیازهای انسان، پیش‌نیاز مشارکت در زندگی اجتماعی است، همه‌ی افراد دارای حق مسلم ارضاء نیازهایشان هستند زیرا اعضاء گروه‌های اجتماعی وظایفی را بر عهده دارند که بدون برخورداری از سطح مناسبی از تأمین نیازها، قادر به انجام وظایفشان نخواهند بود (همان: ۲۶-۲۱).

۴- رویکرد قابلیت؛ محور اصلی این رویکرد مجموعه قابلیت است که به ترکیباتی از آنچه شخص توان انجام آن را دارد و یا باید داشته باشد، بر می‌گردد. قابلیت نوعی آزادی است، آزادی خود بنیادی برای دستیابی به ترکیبات بدیل کارکردها یا به بیانی دیگر دسترسی به شیوه‌های مختلف زندگی و مجموعه قابلیت‌ها نیز نمایانگر آزادی دستیابی فرد به کارکردهای مورد نظر می‌باشد (همان: ۳۰).

روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش کیفی و از نوع گراند تئوری^۲ است و این روش به آفرینش نظریه به روش استقرایی و تلاش برای درک درست و احساس مناسب از وقایع روزمره اطلاق می‌شود؛ همچنین تلاشی است برای درک دنیای مشارکت‌کنندگان آن‌طور که خود آن‌ها ساخته‌اند (حاج باقری و دیگران، ۱۳۶۸: ۱۲۵-۱۲۰). هدف گراند تئوری رسیدن به نظریه‌ای است که از درون پدیده‌های موجود بیرون آمده باشد، که علاوه بر وفادار بودن به واقعیت تعیین‌کننده‌ی منطقه‌ی مورد مطالعه نیز باشد، در نتیجه این نظریه مانند روش کمی تعمیم‌پذیری آماری ندارد ولی در عوض دارای تعمیم‌پذیری مفهومی است. گراند تئوری که به صورت استقرایی از مطالعه‌ی یک پدیده حاصل می‌شود و در آن پژوهشگر با در اختیار داشتن یک تئوری، پژوهش را آغاز نمی‌کند که در پی تأیید آن باشد، بلکه مطالعه‌ی پدیده اجازه می‌دهد در گذر گردآوری و تحلیل داده‌ها، تئوری مدل حاکم بر رفتار آن پدیده آشکار شود؛ و در گراند تئوری پس از تبدیل داده‌ها به متن، خط به خط آن‌ها مطالعه و کدگذاری خواهد شد که حاصل این کار ایجاد مفاهیم و مقوله‌های متعدد در تحقیق خواهد بود.

جامعه‌ی مورد بررسی شامل روستاهای حومه‌ی بخش باراندوز چای ارومیه می‌باشد و روش گردآوری داده‌ها به صورت مشاهده و مصاحبه است شیوه‌ی انتخاب افراد نمونه،

^۱ Doyal and Gof

^۲ Grounded Theory

نمونه‌گیری مبتنی بر هدف یا مبتنی بر نمونه‌گیری نظری خواهد بود که در این روش محقق به‌طور همزمان داده‌هایش را گردآوری، کدگذاری که شامل سه مرحله‌ی کدگذاری باز، محوری و کدگذاری انتخابی می‌باشد و سپس تحلیل می‌کند و تصمیم می‌گیرد که چه داده‌هایی را در مرحله‌ی بعدی گردآوری نماید و آن‌ها را از کجا پیدا کند تا بدین‌وسیله نظریه‌اش را در حین شکل‌گیری‌اش تدوین کند (فلیک^۱، ۱۳۸۷: ۸۷)؛ و هدف از این نمونه‌گیری دستیابی به دیدگاهی درباره‌ی موضوع در رسیدن به اشباع نظری می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ابتدا کلیه‌ی مصاحبه‌ها به متن تبدیل و سپس در سطح عبارت خرد شدند. در مرحله‌ی کدگذاری باز، که نخستین مرحله‌ی تحلیل داده‌های گراندد تئوری است، مفاهیم استخراج شد بدین معنی که ابتدا متن‌های مصاحبه خط به خط خوانده شد، سپس در یک کادر خط‌ها مورد تفسیر قرار گرفت و از هر کدام یک یا چند مفهوم استخراج گردید، آنگاه که کار مفهوم‌سازی پایان یافت، از تجمیع مفاهیمی که حول یک موضوع خاص قرار گرفتند مقوله‌سازی صورت گرفت. در مرحله‌ی سوم، کدگذاری انتخابی انجام و مقوله‌ی هسته استخراج شد و در محور تحلیل‌های پژوهش حاضر قرار گرفت. پس از این مرحله و با تعیین ارتباط سایر مقولات با مقوله‌ی هسته، فرآیند تحلیل صورت پذیرفت.

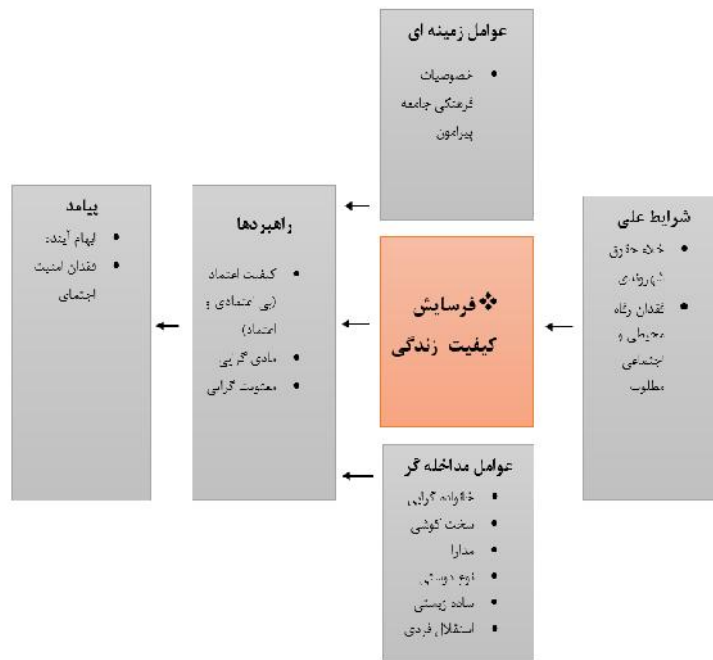
جدول ۱: مشخصات کلی مصاحبه‌شوندگان

کد	سن	جنسیت	وضعیت تأهل	شغل
۱	۲۵	مؤنث	متأهل	گیاهپزشک
۲	۳۶	مذکر	متأهل	نقشه‌بردار
۳	۸۵	مذکر	متأهل	کشاورز
۴	۳۲	مذکر	مطلقه	دامدار
۵	۳۴	مؤنث	متأهل	خانه‌دار
۶	۴۵	مذکر	متأهل	دامدار
۷	۲۵	مذکر	مجرد	دانشجو
۸	۳۵	مذکر	متأهل	آرما‌توربند
۹	۴۸	مؤنث	بیوه	خدمتکار
۱۰	۷۲	مذکر	متأهل	کشاورز

^۱ Felek

کد	سن	جنسیت	وضعیت تأهل	شغل
۱۱	۳۸	مذکر	متأهل	باغبان
۱۲	۴۱	مذکر	متأهل	راننده
۱۳	۴۰	مذکر	متأهل	کارگر
۱۴	۳۷	مؤنث	متأهل	خانه‌دار
۱۵	۲۳	مذکر	مجرد	بیکار
۱۶	۵۶	مذکر	متأهل	راننده
۱۷	۶۶	مذکر	متأهل	معلم بازنشسته
۱۸	۸۰	مذکر	متأهل	کشاورز
۱۹	۲۲	مذکر	مجرد	دانشجو
۲۰	۵۰	مذکر	متأهل	کشاورز

شکل ۱: مدل پارادایمی چگونگی ارزیابی کیفیت زندگی در بین روستائیان

با توجه به مدل فوق اکنون به شرح اجزاء آن که به مثابه خط داستان است مبادرت می‌گردد.

شرایط علی

خلاء حقوق شهروندی

خلاء حقوق شهروندی؛ حقوق اجتماعی، حقوق اقتصادی و حقوق مدنی را شامل می‌شود و از اینکه مردم نمی‌توانند افکار و اندیشه‌هایشان را آزادانه بیان کنند، پوشش دلخواهشان را داشته باشند و عقایدشان را بدون ترس و دلهره بر زبان بیاورند موجب منزوی شدن آنها در جامعه می‌شود. در این راستا مرد ۳۵ ساله‌ای، می‌گوید:

هر چقدر آزادی بیان کم باشد آدم اذیت می‌شود چون با آزادی بیان آدم حرف‌هایش را می‌زند و احساس آرامش می‌کند و اگر آدم نتواند حرف‌هایش را بزند منزوی می‌شود. همچنین در ادامه می‌گوید آزادی در نوع پوشش هر چقدر در جامعه باشد می‌توانم خود را با آن تطابق دهم ولی آزادی بیان مهم‌تر از آن است.

همچنین وجود تبعیض که رابطه‌ی مستقیمی با ساختارهای قدرت اجتماعی دارد، افراد و گروه‌هایی را که از قدرت و نفوذ اجتماعی کمتری برخوردارند و از حقوق یکسان با سایر افراد یا گروه‌ها بهره‌ور نیستند را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در این رابطه مردی ۵۶ ساله می‌گوید:

تبعیض نژادی و قومی در جامعه زیاد است و این منو ناراحت می‌کند و در ادامه می‌گوید: من معتقدم همه شغل‌ها مهم‌اند و برای جامعه ضروری هستند ولی بعضی از آنها درآمد هنگفتی دارند و بعضی‌ها درآمدها بسیار کم است و عدالت در اجرای احکام به صورت عادلانه صورت نمی‌گیرد.

فقدان رفاه محیطی و اجتماعی مطلوب

نداشتن شغل مناسب، مشکلات مادی و وجود گرانی و تورم در جامعه باعث می‌شود که روستاییان برای تأمین نیازهای معیشتی خود رنج زیادی را تحمل کنند. نبود امکانات اساسی زندگی موجب نارضایتی مردم از زندگی و بدبینی آنان می‌شود. فقدان امکانات زیربنایی و آموزشی مناسب سبب می‌شود که روستاییان از زندگی رضایت کافی را نداشته باشند و زندگی را خوشایند تلقی نکنند که فقدان این امکانات کیفیت زندگی آنان را به سطح پایینی نزول می‌بخشد. در این رابطه جوانی ۲۵ ساله می‌گوید:

وضعیت راهی و ارتباطی جاده‌ها مناسب نیستند و برای رفتن به شهر ماشین گیرمون نمیداد و اینها ما را با مشکل مواجه می‌کنه.
همچنین مرد ۴۰ ساله می‌گوید:

بهداشت مرا ناراحت می‌کند چون بوی گوسفندان کل روستا را در بر می‌گیرد ولی چاره‌ای نیست و باید تحمل کرد و در ادامه می‌گوید من یک کارگرم و کسی به فکر کارگران نیست و اینها برای من ناراحت‌کننده است.

شرایط مداخله‌گر

- خانواده‌گرایی

خانواده‌گرایی می‌تواند احساس امنیت و عزت نفس و به‌طور کلی بهزیستی روانی افراد را تحت تأثیر قرار دهد. منابع فرهنگی که در خانواده‌گرایی قرار دارد نیز می‌تواند اهرمی برای آسان‌سازی مشکلات اقتصادی باشد و در نتیجه اثرات منفی وضعیت اجتماعی - اقتصادی بر سلامت روان را تسهیل کند. احتمالاً افرادی که پیوستگی خانوادگی برای آنها ارزشمندتر است در مقایسه با کسانی که برای موفقیت‌های اجتماعی - اقتصادی ارزش بیشتری را اختصاص می‌دهند، نگرانی کمتری در مورد وضعیت اجتماعی - اقتصادی دارند (ژو، ۲۰۱۰).

در همین رابطه مردی ۳۲ ساله می‌گوید:

در زندگی مریضی مادر منو ناراحت می‌کنه؛ طوریکه حاضرم از عمرم کم بشه و به طول عمر مادرم اضافه شود و از اینکه به پدر و مادرم کمک می‌کنم احساس خوشایندی دارم و این شخص در ادامه می‌فرماید که یک خواهرزاده بنام مهسا دارم که همه از او تعریف و تمجید می‌کنند و این منو خشنود می‌کند.

همچنین یک معلم بازنشسته می‌گوید:

لذت دنیا برای من این است که با خانواده‌ام خوب باشم.

- سخت‌کوشی

سخت‌کوشی دارای سه عنصر یا سه جز است که عبارتند از:

۱- تعهد: عبارت است از تصور و ادراک فرد از داشتن معنا و مقصدی در جنبه‌های

مختلف زندگی خود، دیگران و کار، این بخش غایت و هدف زندگی را نشان می‌دهد.

۲- چالش و مبارزه‌جویی: شور و شوق فرد است برای زندگی که موجب می‌شود تا او تغییرات و شرایط را مهیج و جالب بداند و آن‌ها را نه تهدید بلکه فرصت‌هایی برای بالندگی فردی و اجتماعی به حساب آورد.

۳- مهار: توانایی و استقلال فرد در تأثیرگذاری بر شرایط و در اختیار گرفتن آن‌هاست (معارف اسلامی، ۱۳۸۷).

در همین راستا جوان ۲۳ ساله‌ای می‌گوید:

پدرم برای خوشبختی ما با تمام تلاش و قدرت خود کار می‌کند.

و نیز کارگر ۴۰ ساله می‌گوید:

من کارگرم و شغلم سخت است ولی چاره‌ای ندارم و باید این کار را انجام بدهم.

- مدارای اجتماعی

شواهد تاریخی گویای نیاز مبرم و ذاتی انسان به زندگی جمعی است و هم‌زیستی انسان‌ها در کنار یکدیگر مسئله‌ای است که همیشه در طول تاریخ وجود داشته است و انسان‌ها در پی آن بوده‌اند که راه‌ها و شیوه‌های زندگی مسالمت‌آمیز را در کنار یکدیگر بیابند. در جوامع گذشته تنوع فرهنگ‌ها، تنوع زبان و اقوام و دیگر عناصر زندگی اجتماعی کمتر بود و بحث از تحمل تفاوت‌ها و عقاید یکدیگر به حساب می‌آمد. اما با رشد و گسترش فزاینده‌ی ارتباطات در همه‌ی سطوح، از یک‌سو تنوع فرهنگی، قومی، زبانی، اعتقادی بیشتر شده و از سوی دیگر میزان تعامل و برخورد افراد نیز دو برابر شده است؛ بنابراین تحمل عقاید، آداب و فرهنگ گروه‌های دیگر حائز اهمیت فراوانی خواهد شد. در واقع باید گفت امروزه این تنوع تا حدی است که بدون داشتن حداقلی از مدارای اجتماعی و تحمل عقاید متفاوت و مخالف، زندگی کردن در وضعیت عادی غیر ممکن خواهد شد. باید توجه داشت مادامی که افراد جامعه با یکدیگر متفاوت‌اند و تا زمانی که اغلب دارای اعتقادات راسخی هستند، با یکدیگر اختلاف پیدا می‌کنند و اگر قرار باشد بیشتر آنها اهل مدارا نباشند، صلح اجتماعی غیر ممکن خواهد شد؛ بنابراین در جامعه‌ای پیچیده و در حال تغییر، مدارا کردن گریزناپذیر خواهد بود (بهشتی و رستگار، ۱۳۹۲: ۳۵-۷).

در این رابطه زن ۲۵ ساله‌ای می‌گوید:

من با بقیه تفاهم دارم و کسانی که با آنها زندگی می‌کنم به نظر آنها احترام می‌گذارم.

و زن خانه‌داری می‌گوید:

آدم باید موقعی که یک اختلافی پیش می‌آید باید صبور باشد و کوتاه بیاید تا اختلاف بیشتر از او نی که هست بزرگ نشود.

- نوع دوستی

آگوست کنت نخستین بار مفهوم نوع دوستی را به کار برد و معتقد بود در هر انسانی دو نیرو یا انگیزه‌ی مجزا وجود دارد یکی از آنها معطوف به خود و در تعقیب منافع خود است که خودخواهی است و دیگری معطوف به دیگران و در جهت منفعت دیگران است که نوع دوستی است. از نظر کنت نوع دوستی شالوده‌ی زندگی در جامعه است (اسکات و سگلو، ۲۰۰۷: ۱۵).

در این رابطه معلم بازنشسته می‌گوید:

من از اینکه در دنیا کشت و کشتار است و اینکه می‌بینم در دنیا انسان‌ها کشته می‌شوند ناراحت می‌شوم و در ادامه می‌فرماید وقتی یک اسباب‌بازی برای نوهام می‌خرم و از اینکه بچه‌های همسایه با دیدن آن ناراحت می‌شوند غمگین می‌شوم.

همچنین مرد ۳۵ ساله می‌گوید:

کمک به دیگران مانند تهیه کردن جهیزیه‌ی کسانی که توان مالی ندارند و همچنین ساختن مدرسه را کار نیک می‌داند و معتقد است که اینها او را خوشحال می‌کند.

- ساده‌زیستی

یکی از موضوعاتی که در زندگی فردی، اجتماعی، مادی و معنوی انسان تأثیر بسزایی دارد، ساده‌زیستی و قناعت است که متأسفانه کمتر به آن توجه شده است، در حالی که از نظر فرهنگ دینی، یکی از ارزش‌های متعالی به حساب می‌آید. ساده‌زیستی، پاسخ انسان‌های دانا به زندگی ناپایدار دنیاست که در پرتو آن، آرامش درون و برون حاصل می‌شود؛ بنابراین، ساده‌زیستی با نوع شناخت انسان و نگرش او به زندگی دنیا مرتبط است. در عصر حاضر، دو نگاه افراطی و تفریطی به بهره‌مندی از مواهب الهی و مادیات دیده می‌شود. عده‌ای در مادیات دنیا غوطه‌ور شده و اسیر زرق و برق و تجملات آن گردیده‌اند و برخی مانند راهبان مسیحی و صوفیان مزور، تارک دنیا شده و از جهان ماده یا به کلی بی‌خبرند و یا می‌خواهند با زندگی زاهدانه، افکار مردم را به خود جلب کنند (معارف اسلامی، ۱۳۸۷).

در رابطه با این موضوع یک زن ۲۵ ساله می‌گوید:

زندگی خوب است چون توقع نرمال دارم و تحمل‌گرا نیستم و در ادامه می‌فرماید که در مهمانی‌ها انتظاری ندارم و به دنبال وسایل و لباس لوکس نیستم و برام مهم نیست که یک لباس را چندین بار در مراسم عروسی‌ها بپوشم.

همچنین یک زن خانه‌دار می‌گوید:

اگر در زندگی آدم ادعا نداشته باشد زندگی خوشایند می‌شود و اگر چشم و هم‌چشمی را آدم کنار بگذارد و قانع باشد به نیازهای روزانه‌اش و سخت‌گیری نکند و به فکر لباس‌های آن‌چنانی نباشد زندگی خوب می‌شود.

- استقلال فردی

آموزش و تحصیل درآمد خارج از خانه، استقلال تصمیم‌گیری زنان را افزایش می‌دهد. در حقیقت تحصیلات مدرسه‌ای به طرق بسیار به افزایش استقلال در تصمیم‌گیری درون خانواری زنان کمک می‌کند: از طریق تأثیر بر موقعیت اجتماعی آنان، توان مستقل زیستن، قدرت بیان، آگاهی به جهان خارج، مهارت در تأثیرگذاری بر تصمیمات گروهی و غیره (آمارتیا سن، ۱۳۹۲: ۳۵۲).

در همین راستا زنی ۳۷ ساله می‌گوید:

من معتقدم ما به خاطر دیگران زندگی می‌کنیم و اینها منو ناراحت می‌کند و در ادامه می‌فرماید آرزو دارم زندگی مستقلی داشته باشم و برای خودم زندگی کنم.

و در جایی مردی ۴۱ ساله می‌گوید:

من از اینکه دیگران در کار من فزولی می‌کنند و در زندگی شخصی من سرک می‌کشند ناراحت می‌شوم و من بعضی وقت‌ها دوست دارم خلوت کنم.

شرایط زمینه‌ای

خصوصیات فرهنگی جامعه پیرامون

خصوصیات فرهنگی جامعه‌ی پیرامون مجموعه‌ی خاصی از شرایطاند که در یک زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال و یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل / تعامل‌های خود به آنها پاسخ دهند و با توجه به اینکه جامعه‌ی روستایی امروزه یک فضای بسته و ایزوله نیست و روستاییان به واسطه‌ی داشتن وسایل ارتباطی با دنیای پیرامون خود، خصوصیات فرهنگی جامعه‌ی پیرامون، زندگی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در همین راستا زنی ۴۸ ساله می‌گوید:
بی‌حجابی در جامعه زیاد شده و این باعث می‌شه که دخترم بگه منم دوست دارم.

راهبردها (کنش / کنش متقابل)

- مادی‌گرایی

انسان به‌عنوان موجودی که ذاتاً تمایل به بهبود رفاه و آسایش زندگی دارد، در برنامه‌ریزی‌های خود همیشه به دنبال رسیدن به این هدف است. رسیدن به این امر به‌عنوان هدف توسعه، وابسته به شناخت هر چه بیشتر عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی انسان است بدین سبب، بررسی کیفیت زندگی از اهداف مهم دست‌اندرکاران مختلف در حوزه‌های دانش بوده که با توجه به گستردگی این مفهوم مورد توجهی بسیاری از رشته‌های علوم قرار گرفته است و یکی از رویکردهایی که به حوزه‌ی مادی‌گرایی اشاره می‌کند رویکرد مطلوبیت‌گرایی است که بر این اصل استوار است که از میان امکانات و گزینه‌های مختلفی که در هر زمینه‌ای در برابر ما وجود دارد، باید آن امکانی را برگزینیم که بیشترین لذت را برای بیشترین تعداد ایجاد می‌کند (غفاری و امیدی، ۱۳۹۰: ۱۲). به طوری که بنتام (۱۹۷۰)، در این زمینه بر این باور است که جستجوی لذت و دوری از درد تنها غایات آدمی است و اصل مطلوبیت عبارت از آن است که در هر استدلالی، اساس کار باید محاسبه و مقایسه‌ی دردها و لذتها باشد و هیچ اندیشه‌ی دیگری در استدلال دخالت داده نشود. در این رابطه مرد ۲۵ ساله‌ای می‌گوید:

پول و ثروت داشتن مهم است و نیازی نیست که به فکر آخرت باشم چون با پول می‌توانم خانه بخرم، ماشین بخرم و به همه‌ی لذات دنیوی برسم و شبها با آرامش بخابم و غم و غصه مادیات را نخورم.

و نیز کارگر ۴۰ ساله‌ای می‌گوید:

اولویت اصلی در زندگی‌م پول و مادیات است و بدون داشتن پول و ثروت آخرت معنی ندارد چون زمانه طوری شده که هر اتفاق در زندگی با پول حل می‌شود و ایشان در ادامه می‌فرمایند که دوست دارم خانه و ماشین داشته باشم و معتقدم با پول می‌توانم اینها را حل کنم.

- معنویت‌گرایی

بینش و نگرش انسان از هستی و انسان نیازهای اساسی و ثابت انسانی را مشخص می‌سازد. خداوند در آیات قرآنی به مسئله‌ی بینش‌ها و نگرش‌ها بسیار اهمیت می‌دهد، چرا که فلسفه‌ی هر انسانی از جهان و انسان، سبک زندگی او را مشخص می‌کند. کسی که برایش دنیا اصالت دارد، همه‌ی سعادت و نیکی را در امور مادی و دنیوی می‌داند و می‌خواهد به هر شکلی شده به این نیازها پاسخ دهد تا خوشبختی را به دست آورد (بقره، آیه‌ی ۲۰۰؛ جائیه، آیه‌ی ۲۴). چنانکه برخی‌ها همه‌ی اصالت را به آخرت می‌بخشند و اصولاً نگاهی به دنیا حتی به‌عنوان مقدمه ندارند در این صورت تنها به نیازهای روحی و معنوی و اخروی خود توجه می‌کنند، عده‌ای دیگر هم هر چند که آخرت را اصیل و معنویت را برتر می‌دانند، ولی دنیا را تنها ابزار و وسیله‌ی رسیدن به سعادت اخروی می‌دانند و به مادیات به‌عنوان ابزارهای لازم می‌نگرند که بدون آن نمی‌توانند آخرتی داشته باشند، چرا که می‌بایست در آخرت کشته‌های کشتزار دنیای خود را درو کنند. پس هم در دنیا به سعادت می‌نگرند که در حسنات تجلی می‌کند و هم چشم به سعادت اخروی دارند که با حسنات دنیوی به دست می‌آید (بقره، آیه‌ی ۲۰۱؛ انعام، آیه‌ی ۳۲؛ عنکبوت، آیه‌ی ۶۴).

در این رابطه مرد ۶۶ ساله‌ای می‌گوید:

خدا را می‌شناسم و راهی را که او گفته را عمل می‌کنم و در زندگی این به من آرامش

می‌دهد.

همچنین یک دامدار ۳۲ ساله می‌گوید:

آخرت و عاقبت به خیر شدن برایم مهم است چون قرآن اینو گفته و معتقدم هر آنچه که در این دنیا انجام می‌دهیم در آخرت باید پاسخگو باشیم و در ادامه می‌فرمایند من از نعمت‌های بهشتی که خدا وعده داده خوشم میاد و از عذاب دوزخ می‌ترسم و این دنیا برای کسی نمانده و برای منم نمی‌ماند.

- بی‌اعتمادی اجتماعی

بی‌اعتمادی پدیده‌ای روان‌شناختی است که فرد اطمینان به خود را از دست می‌دهد و به ناتوانی خود اذعان دارد این روند از نقطه‌نظر کلان به بی‌اعتمادی در سطوح ملی می‌رسد، پدیده‌ی بی‌اعتمادی توان حرکت و خلاقیت را از خود می‌گیرد و او را به موجودی بی‌تحرك و خنثی تبدیل می‌کند، بحران سیاسی؛ اقتصادی و اجتماعی در سطح جامعه و

فراگیر شدن آن باعث بی‌اعتمادی افراد می‌شود؛ و موجب سلب اعتماد افراد نسبت به همدیگر و مجموعه آنها نسبت به جامعه می‌شود و اتحاد و پیوستگی ملی به قیمت کسب امنیت فردی به خطر جدی می‌افتد، شدت چنین وضعیتی نزول معیارهای اخلاقی فرد و نادیده گرفتن معیارهای جمعی و در نهایت تجاوز به حقوق دیگران حتی به صورت آشکار و بصورت باجگیری‌های مختلف است (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۲).

در این راستا مردی ۴۵ چنین می‌گوید:

زندگی منو ناراحت می‌کند چون دهیار بین مناطق ما و دیگر اهالی تبعیض قائل می‌شود و این تبعیض ما را نسبت به او بی‌اعتماد و ناراضی می‌کند و شوراها و دهیار فقط به فکر خود و فامیل‌هایش می‌باشد و همچنین این شخص در ادامه‌ی مصاحبه می‌فرماید دولت اگر در به سرکار بردن فرزندانمان تبعیض قائل نشود ما از او راضی خواهیم شد و همچنین می‌گوید دولت اگر خوب باشد ما هم خوب هستیم.

پیامدها

-/ایهام آینده

اصلی‌ترین مشکلاتی که باعث می‌شود جوانان نگران آینده باشند وضع معیشتی خانواده‌ها و بیکاری است. چون وقتی شغلی نباشد وضع معیشت هم تثبیت شده نیست و طبیعی است که خود جوانان و خانواده‌هایشان نگران آینده باشند (حسینی بیرجندی، ۱۳۸۱: ۸۸).

در همین رابطه یکی از افراد مورد مصاحبه که جوانی ۲۵ ساله است چنین می‌گوید: فکر آینده و خدمت سربازی آرامش را از من گرفته چون باید ۲ سال از عمرم را تو خدمت بگذرونم و بعد از اومدن هم کاری نیست که انجام بدهم. همچنین فردی ۲۲ ساله می‌گوید:

شغل ندارم و با این وضعیت اقتصادی مملکت هم امیدی ندارم که زمینه‌ی ایجاد شغل در آینده مهیا شود.

- فقدان امنیت اجتماعی

امنیت در خود حامل معانی اطمینان، عدم خوف، در امان بودن و نه‌راسیدن است. یعنی از احساس امنیت (حالات و موقعیت‌های ذهنی) تا ایمنی و اطمینان خارجی (موقعیت‌های عینی و بیرونی) در این واژه نهفته است (مؤذن جامی، ۱۳۸۴: ۱۹). امنیت

یک نیاز اجتناب‌ناپذیر و غیر قابل انکار است و جامعه‌ی فاقد امنیت دارای جمعیتی فاقد آرامش روحی و روانی خواهد بود. امنیت از جمله پدیده‌های مهم و شایان توجهی است که از نیازها و ضرورت‌های اساسی و پایه‌ای فرد و جامعه به‌شمار می‌رود و فقدان آن و یا اختلال در آن، پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی به دنبال دارد و تأمین و مراقبت از آن در فرآیند پایایی و پایداری امنیت در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، نظامی و جغرافیایی از مطلوبیت ویژه‌ای برخوردار است. مفهوم امنیت در طول دهه‌ها و سال‌های گذشته و متناسب با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی از حالت بسیار اولیه که جنبه‌های فیزیکی و محسوس داشت خارج شده، ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را نیز در بر گرفته است (احمدی موسوی و همکاران، ۱۳۹۴).

در این رابطه مرد ۶۶ ساله می‌گوید:

من از نبود امنیت و عدالت ناراحت می‌شوم و اگر صلح و امنیت در دنیا برقرار باشد و همه با آرامش و خوشی زندگی کنند دنیا و زندگی برای من خوشایند خواهد بود.

همچنین کشاورز ۸۵ ساله می‌گوید:

زندگی بد است چون محصول کشاورزی ندارم، ۱۰۰ تا درخت زردآلو دارم که سرما همشو از بین برده است و زندگی زمانی برای من خوشایند خواهد بود که محصول داشته باشم و آنها را اجاره بدم.

بحث و نتیجه‌گیری

ابتدا چگونگی ارزیابی روستاییان حومه‌ی ارومیه از کیفیت زندگی به روش گراند تئوری مورد بررسی قرار گرفت که در این روش پژوهشگر کار را با نظریه‌ای که از قبل دارد شروع نمی‌کند بلکه کار را در عرصه‌ی واقعیت آغاز می‌کند و می‌گذارد تا نظریه از درون داده‌هایی که گرد می‌آورد پدیدار شود. بعد از اینکه فضای مصاحبه مناسب شد و رابطه‌ی صمیمی بین محقق و مصاحبه‌شونده برقرار شد مصاحبه‌ها به صورت عمیق صورت پذیرفت و به نظریه‌ی "فرسایش کیفیت زندگی" دست یافته شد، به این معنی که کیفیت زندگی در جوامع روستایی در حال تخریب و از بین رفتن است. در این تحقیق ۲۰ مقوله‌ی محوری به‌دست آمد که اولین مقوله، بی‌اعتمادی اجتماعی است و مردم از وجود بی‌اعتمادی در جامعه در رنج و عذاب‌اند و از اینکه شوراها و دهیار در جوامع روستایی تبعیض قائل می‌شوند و دولت حمایت‌های لازم را برای خرید محصولات آنها انجام نمی‌دهد ناراحت‌اند دومین مقوله، فقدان امنیت اجتماعی است که با توجه به نتایج به‌دست آمده این

مقوله بیانگر این است که روستائیان به دلیل گرانی، بی‌پولی، فقدان امنیت شغلی و مالی و وجود جنگ و برادرکشی در کشورهای همسایه و اینکه خون انسان‌های زیادی بی‌گناه ریخته می‌شود ناراضی‌اند و این کیفیت زندگی آنها را پایین می‌آورد. مقوله‌ی بعدی، بدخلقی می‌باشد و مردم از اینکه گروهی از جامعه‌ی روستایی به جای منطقی برخورد کردن، تعصبی برخورد می‌کنند و روابط اجتماعی مناسبی ندارند ناراحت‌اند. چهارمین مقوله، فقدان رفاه اجتماعی است، مردم به خاطر اینکه مسکن مناسبی ندارند و به مشکلات مادی و معیشتی دچار هستند در رنج و عذابند و این کیفیت زندگی آنها را نزول می‌بخشد. مقوله‌ی محوری بعدی نبود آزادی‌های مدنی است؛ از اینکه مردم نمی‌توانند افکار و اندیشه‌هایشان را آزادانه بیان کنند و آزادانه نوع پوششان را انتخاب کنند؛ موجب منزوی شدن آنها در جامعه می‌شود. مقوله‌ی محوری بعدی استقلال فردی است که مردم از اینکه دیگران در کارهای شخصی آنان دخالت دارند و گروه اجتماعی بر آنها مسلط است ناراضی‌اند و دوست دارند مستقل باشند و به دیگران نیازمند نباشند. مقوله‌ی بعدی که به آن دست یافته شد ابهام آینده است، مردم امید چندانی به شاغل شدن در آینده و بهبود وضعیت اقتصادی جامعه ندارند و این عوامل آنها را دچار چالش روحی قرار می‌دهد. مقوله‌ی محوری بعدی فرسایش سرمایه‌ی اجتماعی است که منجر به فرسایش کیفیت زندگی می‌شود. مقوله‌ی بعدی فقدان رفاه محیطی می‌باشد و از اینکه مردم به نهاده‌ها و امکانات درمانی مناسب و خوبی دسترسی ندارند و از داشتن مهد کودک محروم‌اند آنها را دچار مشکل می‌کند و باعث کاهش سطح کیفیت زندگی می‌شود. مقوله‌ی محوری دیگری که به آن دست یافته شد احساس تبعیض اجتماعی بود و مردم از اینکه بین قومیت‌ها تبعیض می‌شود، در اجرای احکام عدالت خوب اجرا نمی‌شود و دولت در استخدام‌های تبعیض قائل می‌شود ناراحت‌اند و اینها کیفیت زندگی آنها را پایین می‌آورد. مقوله‌ی محوری بعدی معنویت‌گرایی می‌باشد، هر چقدر کیفیت زندگی در معرض فرسایش قرار بگیرد و سطح آن پایین بیاید مردم دچار حرمان اجتماعی می‌شوند. مقوله‌ی محوری بعدی نوع‌دوستی است؛ وقتی که کیفیت زندگی پایین می‌آید نوع‌دوستی و انسانیت جای خود را به خودخواهی می‌دهد و مردم برای رسیدن به خواسته‌های خود به راحتی حقوق دیگران را ضایع می‌کنند. مقوله‌ی بعدی مدارای اجتماعی می‌باشد، هر چقدر کیفیت زندگی در مسیر فرسایش قرار بگیرد سازش و صبر هنگام بروز مشکلات از بین می‌رود و این باعث کاهش کیفیت زندگی می‌شود. مقوله‌ی محوری بعدی اخلاق‌مداری هست به این معنی که فرسایش کیفیت زندگی سبب بروز ناهنجاری‌های اجتماعی شده و دزدی و کار خلاف در

جامعه رواج یافته و اخلاقیات به سطح پایینی می‌رسد. مقوله‌ی دیگری که بهش دست یافته شد استقلال فردی می‌باشد که با فرسایش کیفیت زندگی استقلال فردی جایگاه خودش را از دست می‌دهد و دیگران در کارهای آنها دخالت کرده و آرامش را از آنها سلب می‌کند. مقوله‌ی بعدی سخت‌کوشی است و هر چقدر کیفیت زندگی به سمت فرسایش پیش می‌رود مردم به جای تلاش و کار برای چرخاندن زندگی دنبال خلاف و دزدی رفته و آرامش جامعه را از بین می‌برند. مقوله‌ی محوری بعدی خانواده‌گرایی می‌باشد، فرسایش کیفیت زندگی سبب می‌شود که افراد به جای اینکه خانواده‌ی خود را دوست داشته باشند و به فکر آینده‌ی فرزندان خود باشند دنبال خوش‌گذرانی‌های خود خواهند رفت و سلامتی خانواده و داشتن رابطه‌ی خوب با خانواده دیگر جایگاهی در زندگی آنان نخواهد داشت. مقوله‌ی بعدی مادی‌گرایی و اهمیت داشتن مادیات، مسکن، خودرو، پول و ثروت است و هر چقدر مادیات کاهش یابد و مردم نتوانند به خواسته‌هایشان دسترسی داشته باشند کیفیت زندگی کاهش خواهد یافت. مقوله‌ی محوری بعدی اولویت امکانات زیربنایی و اهمت داشتن دسترسی به راه‌های ارتباطی مناسب با دنیای پیرامون است و گروه‌هایی از جامعه هستند که دسترسی به امکانات زیربنایی برایشان مهم است؛ بنابراین برای ارتقاء کیفیت زندگی آنها این امکانات در اولویت قرار دارند و در صورت عدم دسترسی به امکانات کیفیت زندگی آنان کاهش می‌یابد. مقوله‌ی دیگری که بهش دست یافته شد ساده‌زیستی می‌باشد، گروه‌هایی در جامعه هستند که یکی از معانی کیفیت زندگی را در ساده‌زیستی می‌بینند و ساده‌زیستی را به‌عنوان یک ارزش در زندگی خود می‌انگارند؛ لذا با تخریب کیفیت زندگی ممکن است آدم‌ها ساده‌زیستی را پیشه نکنند و به این ترتیب کیفیت زندگی آنها پایین می‌آید.

به‌طور کلی مقوله‌های محوری که در این پژوهش به آن دست یافته شد به دو گروه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری تقسیم می‌شوند. منظور از سخت‌افزاری کلیه‌ی اموری است که در محوریت ساخت و ساز قرار می‌گیرند و به‌عنوان اقدامات زیربنایی و علمی در توسعه تلقی شده و مقصود از نرم‌افزاری آن بخش از توسعه است که جنبه‌های فکری و فرهنگی دارد و معطوف به اموری می‌شود که از جنس ذهنیات، اخلاقیات و اندیشه است. در گروه سخت‌افزاری مقوله‌های "مادی‌گرایی"، "فقدان رفاه محیطی"، "سخت‌کوشی"، "اولویت امکانات زیربنایی"، "ساده‌زیستی" و "عدم رفاه اجتماعی" جای می‌گیرند و گروه نرم‌افزاری مقوله‌های "معنویت‌گرایی"، "بی‌اعتمادی اجتماعی"، "بدخلقی"، "فقدان امنیت اجتماعی"، "نوع‌دوستی"، "نبود آزادی‌های مدنی"، "خانواده‌گرایی"، "استقلال فردی"،

"ابهام آینده"، "احساس تبعیض اجتماعی"، " فرسایش سرمایه‌ی اجتماعی"، "مدارای اجتماعی"، "اخلاق‌مداری" و "نارضایتی از کیفیت زندگی" را شامل می‌شود. با توجه به مواردی که ذکر شد مجموعه‌ی این عوامل ارثه‌ی یک مدل بود که این مدل فرایند رسیدن به یک نظریه است که نظریه‌ی مبتنی بر این مفهوم در بردارنده‌ی دوجنبه‌ی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری کیفیت زندگی می‌باشد و با توجه به تحقیقی که صورت گرفت مشخص شد که بخش نرم‌افزاری قسمت اعظم مقوله‌ها را تشکیل می‌دهد و دولت بیشتر به بخش سخت‌افزاری توجه کرده و بخش نرم‌افزاری مورد غفلت قرار گرفته است و این را می‌توان با وضوح از مقوله‌های بدست آمده دید و با توجه به اینکه لازمه‌ی اصلی تدوین راهکارها و برنامه‌های یک منطقه، شناخت دقیق وضع موجود و تحلیل درست آن می‌باشد و بدون این شناخت، هر گونه برنامه‌ریزی بلندمدت، میان‌مدت و حتی کوتاه‌مدت کارایی لازم را نخواهد داشت و سرانجام مشکل‌ساز بوده و باعث از بین رفتن سرمایه‌ها و از دست دادن زمان خواهد شد؛ لذا این تحقیق می‌تواند به دولت‌مردان و برنامه‌ریزان روستایی کمک کند تا با دید بازتر و بهتری به برنامه‌ریزی دست زنند و به همه‌ی ابعاد کیفیت زندگی توجه کنند و علاوه بر مسائل سخت‌افزاری، مسائل نرم‌افزاری را هم مورد توجه قرار دهند؛ همچنین این تحقیق می‌تواند به محققین بعدی این یاری را برساند که این موضوع را مورد ارزیابی قرار دهند و با تحقیقات بعدی این کار را نقد کنند و شاید این پژوهش کار پایه‌ای باشد برای محققان بعدی.

فهرست منابع:

- احمدی موسوی، سید مهدی؛ کارگریده، شهاب و مظفر، علی (۱۳۹۴). "عوامل مؤثر در افزایش امنیت اجتماعی و چالش‌های فراروی آن در پرتو پیشگیری خانواده‌مدار"، فصلنامه‌ی بصیرت و تربیت اسلامی سال دوازدهم، شماره‌ی ۳۳.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰). "بررسی رابطه‌ی بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی کاشان"، نامه‌ی علوم اجتماعی، شماره‌ی ۱۷.
- اکبری، امین (۱۳۸۳). "بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر مشارکت سیاسی، اجتماعی (مطالعه‌ی موردی: روستای فارسنج از توابع سقز)"، دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- بهشتی، سید صمد و رستگار، یاسر (۱۳۹۲). "تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی، فصلنامه‌ی مسائل اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره‌ی ۲.
- جاجرمی، کاظم و کلتی، ابراهیم (۱۳۸۵). "سنجش وضعیت شاخص کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان (مطالعه‌ی موردی: گنبد قابوس)، مجله‌ی جغرافیا و توسعه. شماره‌ی ۸.
- حاج‌باقری، محسن؛ صلصالی، مهوش و پرویزی، سرور (۱۳۶۸). روش تحقیق کیفی، تهران: نشر نی.
- حاجی‌نژاد، علی مجتبی؛ رفیعیان، مجتبی و زمانی، حسین (۱۳۸۹). "بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایت از کیفیت محل زندگی، مقایسه‌ی بافت قدیم و جدید شیراز"، جغرافیا و توسعه، شماره‌ی ۱۷.
- حسینی بیرجندی، سید مهدی (۱۳۸۱). خانواده درمانی و مشاوره‌ی ازدواج و زناشویی، انتشارات اساطیر، تهران.
- ربانی خوراسگانی، علی و کیان‌پور، مسعود (۱۳۸۶). "مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی (مطالعه‌ی موردی: شهر اصفهان)"، مجله‌ی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، سال ۱۵، شماره‌ی ۵۸ و ۵۹.
- رضوانی، محمدرضا و منصوریان، حسین (۱۳۸۷). "سنجش کیفیت زندگی، بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه‌ی مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی"، فصلنامه‌ی روستا و توسعه، شماره‌ی ۳.
- شمس‌علی زاده، نرگس؛ محسن‌پور، بهزاد؛ قادری، ابراهیم؛ زراعی، فرزین و دلاوری، علیرضا (۱۳۸۹). "کیفیت زندگی در جمعیت ۶۴-۱۵ استان کردستان"، مجله‌ی اصول بهداشت روانی، سال ۱۲، شماره‌ی ۱.

عمرانی، محمد؛ فرج‌زاده، ذکریا و دهمرده، مجید (۱۳۸۸). "عوامل‌های تعیین‌کننده‌ی فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی منطقه‌ی سیستان، مجله‌ی تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۱، شماره‌ی ۲.

غفاری، غلامرضا و امیدی، رضا (۱۳۹۰). کیفیت زندگی شاخص توسعه‌ی اجتماعی، تهران: نشر شیرازه.

فلیک، اووه (۱۳۸۷). درآمدی بر ادبیات کیفی، ترجمه‌ی هادی جلیلی، تهران: نشر نی.
ماجدی، سید مسعود و لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۵). "بررسی رابطه‌ی بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه‌ی اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی (مطالعه‌ی موردی: روستاهای استان فارس)"، فصلنامه‌ی روستا و توسعه، سال ۹، شماره‌ی ۴.

مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی کیفیت زندگی، نشر تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

معارف اسلامی (۱۳۸۷). <http://www.rasekhoon.net/article/show/127908>.

مؤذن جامی، محمدهادی (۱۳۷۸). "نقش مشارکت مردمی در تقویت امنیت اجتماعی"، مجموعه مقالات همایش نظم و دانش، معاونت اجتماعی ناجا.

نوروزی، مصطفی و زرین‌جویی، سکینه (۱۳۹۱). "تبدیل روستا به شهر و نقش آن در رضایت‌مندی از کیفیت محیط (مطالعه‌ی موردی: شهر حسینیه در استان خوزستان)"، مقاله‌های همایش ایران.

نوغانی، محسن؛ برادران، زهرا؛ کرمانی، مهدی و اصغری‌پور، احمدرضا (۱۳۸۷). "کیفیت زندگی شهروندان و رابطه‌ی آن با سرمایه‌ی اجتماعی در شهر مشهد"، مجله‌ی علوم اجتماعی، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال ۵.

Bentham, J. (1970). An introduction to the principles of morals and legislation, Ed j.f.l. hart, London, the athlone press.

Chaojie, L., Ningxiu, L, Xiaohui, R, Danpin, L. (2009). Is traditional rural lifestyle a barrier for quality of life assessment? a case study using the short from 36 in rural chinese population, spring science.

Ivo Gryic, Zimbek, T., tratnik, M., Markovina J. and Juracak, J. (2009). "Quality of life in rural areas of Croatia to: to stay or leave?", African journal of agricultural research, vo1. 5(8).

Kordzanganeh, J. (2006). Study of Health Related Quality of Life in Aged People Who Were 60 or More, (A Case Study in Ramhormoz City). A Thesis Presented for the Master of Science.

Lee, Yung, J. (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei, Bulding and environment 43.

Pal, A. K., Kumar, U. C. (2005). "Quality of Life Concept for the Evaluation of Societal Development of Rural Community in West Bangal", India, Rural Development, Volume xv, No. 2.

Scott, N. Seglow, J. (2007). Altruism, Newyork, McGraw-Hill.

Xu, Y. (2010). Ethnicity and psychological distress among Latino adults: Socioeconomic status, familism and generational status. A dissertation submitted for degree of Doctor of Philosophy, Kent State University.